

Drage Vrepčanke, Zavodanke i Pavlovčanke, dragi Vrepčani, Zavodani i Pavlovčani i svi oni koji se tako osjećaju, dragi nam gosti !

Okupili smo se danas na ovoj našoj slavnoj Gradini da se prisjetimo dana kada su prije 75 godina nikad pokoreni mještani naših sela hrabro i odlučno krenuli u borbu protiv ustaškog režima. Krenuli su samoinicijativno, potaknuti od hrabrijih i odvažnijih ljudi naših sela. Tih sudbonosnih julskih dana narodni ustanak bio je jedini put ka opstanku naših sela u kojima vjekovima žive potomci slavni krajišnika. Dolaskom ustaša u Vrebac počinju zločini nad nevinim stanovništvom koji kulminiraju tragičnom sudbinom 19 naših mještana ubijenih 17. juna na Medačkoj plantaži. Njihovi posmrtni ostaci počivaju u zajedničkoj grobnici na Vrebačkom groblju gdje im zahvalni preživjeli Vrepčani podigoše spomenik na vječnu slavu i nadahnuće kako to kazuje naš pjesnik Dane Narančić:

Ucrtani ste u povijest, večnost

Gde mladost vidi nadahnuće

Jasne puteve mira

i puno nadahnuće.

Formiraše naši krajišnici Odbor za pripremu ustanka, masovno im se priključio svi za borbu sposobni i spremni za obranu svojih sela i zaštiti stanovništva. Okupili su se krajem jula, a 1. augusta Milan Kokot ispaljuje prve metke na ustaše." I, tako je puška Milana Kokota 1. 8. 1941. prva označila hitac u našim selima, a time i početak oružanog ustanka"- napisao je naš prvoborac Dane Popović, a Sava Savica Todorić, autor dragocjenih knjiga o Vrepcu navodi da su „ hici Milana Kokota bili prvi ispaljeni meci na ustaše u gospićkom kotaru". Istoga dana hrabri Mile Mandarić Pekar ubija trojicu ustaša. Ne očekujući oružani otpor ustaška bojna se povlači čime su stvoreni uvjeti za još odlučnije borbene akcije širih razmjera. Pobjedom nad ustašama spašeno je stanovništvo ne samo naših sela, već i iz Barleta, Ostrovice i Široke Kule. Ustaše se prestrojavaju i ponovno pokušavaju osvojiti naša sela. U žestokim borbama na Vlaškom brdu u jurišu gine Mile Graovac, prvi poginuli borac iz naših sela. Ustanici se organiziraju kao gerilski bataljon "Velebit", koji kao i drugi gerilski odredi krajem 1941. godine postaju partizanski. Na

oslobođenom području naših sela vrijedni mještani pobrinuli su se za ubiranje ljetine, počinje s radom i osnovna škola, a za izbjeglice iz susjednih sela formiraju se tri kuhinje.

U nedostatku oružja naši borci saznajući da je na području Sjeverne Dalmacije ostalo dosta naoružanja iz aprilskog rata 1941. godine nastavili su tradicionalnu međusobnu trgovinu s Dalmatincima u kojoj su umjesto vina, smokava, grožđa i opanaka kupovali oružje. Ovo je valjda jedinstven primjer da borci, i po cijenu života, kupuju sebi oružje, kako bi se mogli boriti protiv neprijatelja. I ovaj detalj ukazuje na upornost i odlučnost naših ljudi da se nikome ne pokore, da ostanu upravni i dostojni svojih slavnih predaka. Organizirani i naoružani krajem septembra 1941. u Dragi Ćurčića polažu zakletvu u kojoj se zaklinju da neće ispustiti oružje iz ruku dok posljednji okupatorski vojnik ne napusti našu zemlju, da će nemilosrdno kažnjavati domaće izdajnike za sve zločine nad našim narodom i njegovom imovinom; da neće vršiti nikakvu osvetu nad mirnim i nevinim stanovništvom bez obzira na nacionalnu pripadnost; da će se boriti za ideju bratstva i jedinstva; da će prije umrijeti nego odati svoje drugove; da neće okaljati zastavu pod kojim se bore; da će se u vlastitim redovima energično boriti protiv malodušnosti, kukavičluka i zlonamjernosti; da neka svakoga tko izda interese svoga naroda stigne zaslužena kazna i neka sramno pogine od svojih drugova.

Ustanak se rasplamsavao, stvarani su slobodni teritoriji, a udruženi Nijemci, Talijani, ustaše i četnici svoj bijes iskaljuju na nevinim ljudima. Pale naša sela, pljačkaju i tjeraju narod u zbjeg na Vrebačku stazu gdje ponovno stradavaju djeca, žene i stariji mještani naših sela.

Krvavi rat se neminovno približavao porazu okupatora i njegovih pomagača, a naši Vrepčani, Zavođani i Pavlovčani i u ovom krvavom ratu postadoše pobjednici držeći se slavnih tradicija junaštva svojih predaka.

Nametnuti rat donio je velike materijalne i ljudske žrtve. Naša sela su bila spaljena i opljačkana, rušena je i srušena naša crkva Pokrova Presvete Bogorodice. Iz Vrepca, Zavođa i Pavlovca u ratu se s puškom u ruci borilo preko 500 boraca, a njih 134 dalo je i život da bi mi mogli živjeti u slobodi. Strašan rat odnio je u našim selima 177 djece, žena i staraca koji nastradaše kao žrtve fašističkog terora. Njima u čast, a nama u

trajno sjećanje podignut je ovaj velebni spomenik na Gradini, koji nam kazuje da praštamo, ali da ne zaboravimo nevine žrtve pokušaja utiranja našeg identiteta, naše vjere i nacije.

Svima nam je poznata poslijeratna obnova, ali i počeci odumiranja naših sela. Djece je sve manje, škola postaje područna, nema više crkve i pošte, nestaju i gostione, ostaje samo zadružna trgovina i poneka priredba u Domu. Dugo godina naša sela su bez primjerenih saobraćajnica, struje i vode. Planski se vrši iseljavanje kolonizacijom, industrijalizacija uzima svoj danak u radnoj snazi, selimo se u gradove, a naša sela gotovo opustješe. To najbolje ilustrira podatak da je 1941. godine u našim selima živjelo 1.162 Vrepčana, 362 Zavodana i 600 Pavlovčana, a 1989. godine samo 240 Vrepčana, 50 Zavodana i 159 Pavlovčana.

Uljuljani u bratstvo i jedinstvo mislili smo da i drugi tako razmišljaju. Međutim, kažu da se historija ponavlja pa 1991. godine dolazi do ponovnih nevolja za naša sela. U gradovima dolazi do masovnih otpuštanja s posla, istjerivanja iz kuća i stanova, pa sve do masovnih ubistava. Opet nastaju zbjegovi, ovaj put iz gradova u rodna sela ili van Hrvatske. Nisu zacijelile ni žive rane iz Drugog svjetskog rata, a opet se trebalo izboriti za goli život. Nažalost, i u našim selima pojavljuju se samozvani zaštitnici kojima je cilj bio samo rat i krvoproliće, gdje opet stradaju nevini. Do konačnog egzodusa iz naših sela dolazi nakon vojne akcije "Oluja" . Gotovo svi mještani panično i u opravdanom strahu za život odlaze u zbjeg iz kojeg gotovo da i nema povratka.

Vi koji ste imali snage i volje vratiti se došli ste da svoje kosti ostavite na Čelemijama gdje su preko 400 godina sahranjivani naši predci.

Na nama rasutim po svijetu i vama koji u našim selima čuvate tekovine naših slavni predaka ostaje trajna obaveza da se ona ne zatru, jer bi nam se tako zatru svaki trag našeg življenja na ovim trusnim područjima. Svatko od nas može i mora dati svoj doprinos opstanku naših sela. Svijetli primjer je održavanje našeg groblja gdje svake godine organiziramo akciju za njegov primjeren izgled. To je najmanje što možemo učiniti za naše pretke, koji su sve učinili da se imena naših sela izgovaraju s dužnim respektom. Obnavljamo i naš Dom, čistimo seoske šterne, uređujemo našu Gradinu. Nažalost, škola nam vjerojatno nepovratno propada, propali su nam i mlinovi.

Stoga, zaboravimo nesuglasice i sporenja, lične interese i jalove rasprave, već složno i zajedno prionimo akcijama kojima ćemo pokazati da nas još ima i da će nas biti kako to lijepo reče naš pjesnik Dane Narančić:- *Neuništiv je ovaj narod kao izvor ove planine, iz svakog korena uvis pođe vitkih stabala na stotine...-.*

Nikola (Dušana Ođurova) Cetina